

‘Een oorlog kent alleen maar verliezers’

Van oudsher zijn er hechte verbanden tussen Schoonebeek en het Duitse grensgebied. Familie, kerk, vriendschappen en zakelijke relaties waren vanzelfsprekend. Tot in 1940 de oorlog uitbrak. Ineens waren we vijanden(?). Hoe ging dat in de oorlog en de jaren daarna? Freek en Fenna Ensink vertellen over hun (familie-)ervaringen.

door Elke Beekman

Frederik Ensink,
Hendrikus Ensink en
Jantina Ensink-Poppen
voor de boerderij
Westersebos 9
Foto:
Oud-Schoonebeek.nl

De opa van Freek Ensink kwam uit het Duitse Laar, zo'n vier kilometer over de grens bij Coevorden. In 1905 verhuisde hij naar Schoonebeek om te trouwen met de dochter van Henderikus Poppen. Ze kenden elkaar via de kerk. De onderlinge relaties tussen de leden van de Gereformeerde Kerken en de Evangelisch-alt-reformierte Kirche liepen dwars door de grens heen. "Ondanks zijn Duitse afkomst denk ik dat hij geaccepteerd werd in het dorp", zegt Freek. "Hij was natuurlijk niet de enige die uit Duitsland kwam. Dat kwam vaker voor, en omgekeerd ook."

Frees vader werd geboren in 1906. "Hij had geen broers of zussen en de familie Poppen had bijna geen familie hier in Schoonebeek. Mijn pa trok dan ook veel op met zijn Duitse neven in Laar, zij waren als broers voor hem." De landscheiding speelde nooit een grote rol in het dagelijks leven, maar daar kwam met één klap een eind aan toen de oorlog uitbrak. De grens was ineens dicht, maar de familiebanden bleven bestaan. "Onze familie was heel hecht", zegt Freek. "Wat hielp, was dat ze op één lijn zaten. Niemand moest iets van Hitler weten." Freeks vader sprak weinig over de oorlog. "In de meidagen van 1940 was hij gemobiliseerd en maakte hij het bombardement van Rotterdam mee. Het was heel heftig, dat weet ik wel, maar hij vertelde er nooit over. Misschien juist daarom."

Anti-Hitler

In Freeks herinnering was er aan de Nederlandse kant van de familie geen sprake van 'anti-Duitsheid'. "Nou ja, een beetje misschien, en dan vooral na de oorlog, tijdens de eerste 4 en 5 mei-

herdenkingen. Maar het was niet zo erg. Kijk, die oorlog, dat was vreselijk. De weerzin, en ook het anti-Hitler gevoel, heerste aan beide kanten van de grens. Dat werd nog versterkt toen bekend werd wat er in de concentratiekampen was gebeurd. Dat druiste in tegen ons geloof, tegen de hele schepping." Dat het wel mee viel met het anti-Duitse sentiment na de oorlog, komt misschien ook omdat er in vergelijking met elders relatief weinig ernstige incidenten waren voorgevallen, denkt Freek. Hij voegt er direct aan toe: "Waarmee ik niet wil zeggen dat er geen akelige dingen zijn gebeurd." Hij noemt een voorbeeld. "Toen de ondergrondse de NSB-burgemeester Bisschop doodschoot, zijn een aantal Schoonebekers door de bezetter opgepakt. Uiteindelijk hebben ze dit met hun leven betaald. Op 4 mei herdenken wij hen met ere!"

In 1974 trouwde Freek met de Duitse Fenna. Ze leerden elkaar kennen via een uitwisseling van de jeugdorganisatie van de kerk. De verhuizing naar Schoonebeek was geen grote overgang voor Fenna.

Freek en Fenna Ensink met in haar hand de foto van haar vader. Uiteindelijk heeft ze, hoe lastig ook, besloten de foto weer tevoorschijn te halen.
Foto: Archief familie Ensink

"Ik kon goed Nederlands verstaan en thuis praatten we dialect, plat Duits. Dat is bijna hetzelfde als hier in het dorp." Fenna groeide op in naoorlogs Duitsland. Ook in haar herinnering speelde de grens geen grote rol in het dagelijks leven. "We gingen op bezoek bij familie in Nederland, veel Duitse nichtjes van mij zaten in Nederland op naailes. Als we een uitje hadden, dan gingen we op de fiets naar de dierentuin in Emmen."

'Alle Duitsers zijn slecht'

In tegenstelling tot Freek merkte Fenna wel degelijk dat er in Schoonebeek nog anti-Duitse gevoelens leefden. "Toen ik hier in 1975 kwam wonen, schreef ik me in voor allerlei cursussen, om er een beetje tussen te komen. Ik weet nog dat ik meedeed met een bloemschikcursus. Er was wat weinig plek, daarom gaf ik wat materiaal aan de mensen die achter me stonden. Toen zei iemand: 'Die Duitsers ook altijd te graaien!'. Ik heb niks gezegd, maar ik was wel geraakt. Het duurde jaren voordat ik naar de Dodenherdenking in het dorp ging. Ik wilde de Nederlanders daar niet in de weg zitten. Ik was van het foute volk, het volk dat het gedaan had."

"Alle Duitsers zijn slecht. Zo werd er toch wel tegenaan gekeken", zegt Fenna. "Ik herinner me een vrouw die vertelde dat haar onderduikers door de Duitsers waren opgepakt. De buurman had hen verraden. Maar, zei ze toen, haar vader had later die buurman wel vergeven. Ik zei, en die Duitse soldaten ook? Maar daar gaf ze geen antwoord op. Dan denk ik: die buurman, die had de keus. Maar die Duitse soldaat niet. Mijn vader was ook soldaat. Als hij had geweigerd, was hij tegen de muur gezet."

'Wat doe je hier met die mof?'

Nu, 75 jaar na het einde van de oorlog, lijkt er ruimte te komen voor andere kanten van het verhaal. Bijvoorbeeld voor het feit dat er ook in Duitsland behoorlijk wat verzet was tegen de nazi's.

‘Als jullie winnen, hebben wij ook gewonnen. En als jullie verliezen, hebben wij ook verloren’

Heel wat Nederlanders zaten ondergedoken bij boeren net over de grens. Fenna: "Mijn Duitse opa kwam regelmatig in de problemen omdat hij geen blad voor de mond nam. In de oorlog ging hij een keer met een kennis mee naar de Nederlandse kerk. 'Wat doe je hier met die mof?', zeiden de andere kerkgangers, 'weet je wel hoe hij denkt?' Die kennis zei: 'Vraag het hem zelf!'. Waarop mijn opa antwoordde: 'Als jullie winnen, hebben wij ook gewonnen. En als jullie verliezen, hebben wij ook verloren.' Dat was zijn insteek."

Bij de onderlinge band tussen Nederlanders en Duitsers speelde de kerk altijd een belangrijke rol, aldus Fenna en Freek. "En nog steeds", voegt Freek eraan toe. "Voor de herdenking in 2021 worden alle kerken in het Duitse grensgebied uitgenodigd. Hopelijk komen ze allemaal. Het is belangrijk om stil te staan bij wat er gebeurd is en het is fantastisch dat we dit nu met elkaar doen. We moeten immers samen de toekomst vormgeven."

Aan het eind van het gesprek citeert Fenna haar vader. "Hij zei altijd: Ik ben God nog elke dag dankbaar dat ik nooit een schot hoefde te lossen op een mens." In de kast, achter een dichte deur, bewaart ze een foto van hem in zijn uniform. "Ik vind het nog steeds moeilijk om die hier te laten zien." Het is even stil. Dan zegt Freek: "Niemand komt ongeschonden uit een oorlog. Een oorlog kent alleen maar verliezers."